

“Kerem ile Aslı” Hikâyesinde Yer Alan Halk Edebiyatı Motifleri

Mustafa DOĞAN

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Karaman

*Sorumlu Yazar

dunya_evren_hy@hotmail.com

Özet

“Kerem ile Aslı” hikâyesi günümüzde pek çok varyantı bulunan bir aşk hikâyesidir. Eser, motif bakımından zengin bir muhtevaya sahiptir. Bu çalışmamızda, Türk halk hikâyeleri arasında önemli bir yeri olan ve pek çok araştırmaya malzeme teşkil eden “Kerem ile Aslı” hikâyesindeki motifleri Stith Thompson’un *Motif Index*’ine göre inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kerem ile Aslı, Motif, *Motif Index*.

Abstract

The famous folk and love story “Kerem and Aslı” has many variants today. The work contains a rich material by the means of folk motifs. “Kerem and Aslı” has a unique place in Turkish folk stories and examined in quite different academical work so far. In this work, Kerem and Aslı story will be examined according to Stith Thompson’s *Motif Index*.

Key Words: Kerem and Aslı, motif, *Motif Index*.

GİRİŞ

Bu çalışmamızda, Türk halk hikâyeleri arasında önemli bir yeri olan “Kerem ile Aslı” hikâyesini ele alacak ve hikâyedeki belli başlı motifleri tespit etmeye çalışacağız.

Hikâyeyi değerlendirmeye geçmeden önce, çalışmamıza esas olan metnin kısa bir özetini burada vermek istiyoruz¹:

Âşık Kerem hekâtını beyan eyledi. Dinle imdi hikayeti, güzeller elinden şikâyeti. Güzeli olan şu âlemde söylenür, çirkin olan taşlar olsun döğünsün:

Ahlaz şehrinde bir Hükümdar yaşarmış. Hükümdar’ın tek derdi, bir erkek çocuğunun olmamasıymış. Hükümdar bir gün saray kapısının önünde otururken sarayın önünden geçen çocukları görür ve çok üzülür. Daha sonra yanına Sadrazam’ını da alarak su kenarında gezintiye çıkar. Birlikte suyun kenarında otururlarken yanlarına bir pir gelir ve hükümdara iki elma verir. Birini kendisi yer, birini de hanımına yedirirse hemen çocuklarının olacağını söyler. Bunun üzerine Hükümdar elmayı alır ve hemen şehre döner. Hükümdar’ın kendisi gibi çocuğu olmayan hazinesinden sorumlu Hıristiyan bir Keşiş’i vardır. Keşiş, Hükümdar’dan elmanın birisini kendisine vermesini ister ve eğer bir kız evladı olursa oğluna

vereceğini söyler. Bunun üzerine Hükümdar elmanın birisini Keşiş’e verir ve orada sözleşirler.

Dokuz ay sonra Hükümdar’ın bir oğlu, Keşiş’in ise bir kızı dünyaya gelir. Birine Mirza Bey, diğerine Aslı Han adını koyarlar.

Aylar ayları, yıllar yılları kovalar ve çocuklar birbirlerinden habersiz büyür. Aslı güzel mi güzeldir. Yüzüne bir bakan bir daha bakamaz. Mirza da ay yüzlüdür. Onu gören kızlar, kendilerinden geçerler.

Günlerden bir gün Hükümdar, Keşiş’ten yıllar önce verdiği sözü yerine getirmesini ve oğlu ile kızını evlendirmesini ister. Ancak kızını bir Müslüman’a vermek istemeyen Keşiş, bir gece gizlice şehri terk eder. Ertesi gün Keşiş’in ailesiyle birlikte sırta kadem bastığını öğrenen Mirza Bey, beyninden vurulmuş döner. Günlerce Aslı Han’ın ardından gözyaşı döker. Ancak ondan hiçbir haber alamaz. Sonunda arkadaşı Sofu’yla birlikte yollara düşer. Bütün Doğu Anadolu’yu karış karış gezerek Aslı’sını arar.

Artık o Şehzade Mirza Bey değil, saz üstadı Âşık Kerem’dir. Sazıyla hep aşkını terennüm eder; dağlarla, taşlarla, derelerle, kurtla, kuşla söyleşip Han Aslı’sından haber sorar. Bazen Aslı’nın izini bulduğu olur; lakin Keşiş her defasında kızını kaçırmayı başarır. Böylece yıllar süren bir kaçıp kovalamaca başlar.

Sonunda iki âşık Kayseri’de kavuşurlar. Keşiş, Kayseri Beyi’nden çekindiği için gençlerin evlenmelerine müsaade eder. Ancak kötü kalpli Keşiş, yine yapacağını yapar. Düğün gecesi kızına sihirli bir elbise giydirir.

¹ “Kerem ile Aslı” hikâyesi, pek çok araştırmamız tarafından neşredilmiştir. Biz, bu çalışmamızda Ali Duyamaz’ın hazırladığı *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma* adlı eserde (Duyamaz 2001) yer alan metni esas aldık. Sözü edilen metin, Milli Kütüphane’de kayıtlı olan bir cönkün 27b-61a varakları arasında yer almaktadır.

Kurulan bu tuzaktan habersiz olan Kerem, Aslısına kavuştuğu için Allah'a şükrederken Aslı'nın elbisenin düğmelerini çözemediğini görür ve Keşiş'in kurduğu tuzağın farkına varır. Bunun üzerine secdeye kapanarak dua eder. Kafasını kaldırdığında düğmelerin açıldığını görür ve iki âşık orada kavuşurlar...

“Kerem ile Aslı” Hikâyesinde Yer Alan Belli Başlı Motifler:

Hikâyedeki motifleri belirlerken Stith Thompson'un *Motif Index*'ini esas alacağız. Ancak *Motif Index*'te yer aldığı halde hikâyede karşılığını bulamadığımız başlıklara burada yer vermeyeceğiz.

Yardımcı Turna:

Turna, haber taşıyan göçmen kuşlardandır. Bu özelliğinden dolayı âşık sevgilisine haber yollayacağı veya haber alacağı zaman, turnadan medet umar.

Hikâyede Kerem, Aslı'sını ararken yoluna çıkan turnalara şiiirler söyler, derdini anlatır; turnalar da gurbete çıkan Kerem ve Sofu'ya yardım ederler:

“Kerem ile Sofu, gide gide Kemah kazasına girdiler. Kerem bakdı ki bir bölük turnalar geçiyor. ‘Sofu, getir sazı, şu turnalara birkaç beyit söyleyelim’ didi.” (s.263)

Sihirli Elbise:

Hikâyede Kerem ile Aslı evleneceği sırada, Keşiş'in Aslı'ya giydirdiği elbise sihirlidir:

Aslı Han'ı Kerem'e nikâh eylediler ise de kızın babası Keşiş, sihir ile kıza miltan yaptırmış idi. (s. 292)

Olağanüstü Elma:

Hikâyede, yıllar yılı çocuğu olmayan Şah ve Keşiş'in pirin verdiği elmayı yedikten sonra çocukları olur:

Bir de gördüler ki bir pir koca geldi. (...) “Senin derdinin dermanı budur ki, dünya yüzünde hiçbir evladın yokdur. Gel sana bir elma vereyim gene ve hanımına git. O memleketin yedi yaşından yukarısını Uğra Dağı'na davet eyle. Davet tamam olup gelince yatsu namazını kılınca elmanın birisini kendine ve birisini ahlina vir. Allah Teala Hazretleri size bir evlad vire” didi. (...) Şah tokuz gün ola deyince begin bir oğlu oldu, Keşiş'in bir kızı dünyaya geldi. (s. 255)

Tanıma İmtihani:

Hikâyede Kerem, Kayseri Beyi'nin adamları tarafından yakalanır ve adamlar, Kerem'in Hak âşığı olup olmadığını anlamak için onu bir imtihana tabi tutarlar:

Kız karındaşı beşe didi ki “Oğlanın davasını bana vir. Eger Hakk'a âşık ise kızı Kerem'e virelim. (s. 287)

İşaretle Tanıma:

Hikâyede Kerem, Aslı'ya yakın olabilmek, onu görebilmek için Keşiş'in evine dışını çektirme bahanesiyle girer. Keşiş'in karısı, kılık değiştirmiş olan Kerem'i tanıyamaz ve Kerem'in ağrıdığını söylediği dişleri çekmeye başlar. Bu esnada Kerem, kanayan dışını Aslı'nın yıllar önce kendisine verdiği mendille sarar. Mendili gören Aslı, onun Kerem olduğunu anlar:

Karı dişini alup Kerem'e didi: “Oğlum senin dişin sağlamdır, ancak senin meramın diş çektirmek değil!” diyüp Kerem gene ağzına bir yağlık tutup, meğer o yağlık nişan

yağlığı imiş. Kız yağlığı gördüğü gibi Kerem olduğunu bilüp anasına haber virdi. (s. 281)

Ölmek Üzere Olan Babanın Nasihati:

Hikâyede Hükümdar, oğlu Kerem'e, Aslı'ya olan sevdasından vazgeçmesi için nasihatte bulunur:

“Ey oğlum ben sana kimin kızını istersen alvireyim, bir kâfirin kızı için bu hale giriftar oldun” diyüp çok nasihat iddi. (s. 259)

Gurbete Gidiş:

Gurbet, yabancı bir yerde bulunma halidir. Edebiyatta âşık; sevgili, gurbet, sıla ve özlemle birlikte alınır.

Hikâyede Keşiş, Kerem'e vermemek için kızını Ahlaz şehrinden kaçırır ve yıllarca sürecek olan gurbet hayatına başlar:

Kâfirin avratı bir türlü razı olmadı. Kâfir bir türlü haber anladamadı. Gicenin nısfında bunlar birer ata binüp kaçdılar. (s. 256)

Bunun üzerine Kerem de, Aslı'sını bulmak için gurbete çıkar ve diyar diyar gezer:

Kerem taşra çıkup “Sofu kardaş, bunlar benim halimden bilecekleri yokdur. Şimden sonra bu memleket bana haramdır” diyüp binek taşuna iki at hazırlayup (...) yola revan oldılar. (s. 259)

Kerâmetler:

Kerâmet, ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan doğaüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranışların genel adıdır.

Hikâyede Kerem'in duası, niyazı, şiiir okuması sonucu karşısına çıkan engeller bir anda kalkar:

Andan kalkup Murad Suyı'na girdiler. Murad Suyı dahı köpürmüş, kan akar. Kerem didi: “Sofu kardaş, getir sazı şu suya bir beyit söyleyim” didi. (...) Böyle söyledükde Kerem ile Sofu, Murad Suyı'ni kolayca geçüp yola revan oldular. (s.263)

Çocuk Sahibi Olamayan Kahramanlar:

Hikâyede Hükümdar ve Keşiş'in çocukları yoktur. Yıllar sonra çocuk sahibi olurlar:

O Şahın dünyada bir erkek evladı yok idi. (...) Begin bir sarrafi var idi. Elinde bir evladı yok idi. (s. 255)

Yardımcı Derviş:

Derviş; bir tarikata bağlı kimse, Allah yolunda alçak gönüllülüğü ve fakirliği kabul eden kişi anlamlarına gelir.

Hikâyede pirin (dervişin) verdiği elma sayesinde Hükümdar ve Keşiş'in birer çocukları olur:

Bir de gördüler ki bir pir koca geldi, bunlara selam virdi. (...) Şah'a didi ki: “Senin derdinin dermanı budur ki, dünya yüzünde hiçbir evladın yokdur. Gel sana bir elma vereyim hanımına git.” (...) Şah tokuz gün ola diyince beğin oğlu oldu, Keşiş'in bir kızı dünyaya geldi. (s. 255)

Yardımcı Mukaddes Adam:

Kutsal kişiler; genellikle dara düşüldüğünde, içinden çıkılmaz durumlarda yardıma koşan esrarengiz kimselerdir.

Hikâyede Hazret-i Hızır, Kerem ile Sofu'ya yardım eder: *Erzurum'a bir buçuk saat kala şehre yetişemeyüp, kış duman kaplayup kendilerini şaşırıp bir kayaya arkalarını virüp feryad ve efgan itmeğe başladılar. (...)*

Atlu, mağara kapusuna gelip “Ey âdemler, nedir sizin feryadınız?” sual itdükte Kerem didi ki: “Kışa tutulduk, bir mağaraya kapandık, halimiz gayet perişandır”. Atlu didi ki: “Kande dilerseniz götüreyim”. Kerem didi: “Biz iki kişiyüz”. “İkinizi dahi götüreyim” didi. Ol vakit Kerem didi: “Bu Hızır Aleyhi’s-selamdır belki”. (s.267)

Padişah:

Padişah, belli bir bölgede hâkimiyet kurmuş; devleti yöneten kimsedir.

Hikâyede yer alan Ahlaz Şahı, çok adaletli bir kişidir. Tek derdi, çocuğunun olmamasıdır. Sonunda ona da bir çare bulur:

Zaman-ı evvelinde bir memleket var idi, adına ağa dirler idi ve memleketin şahı idi. O şahın dünyada bir oğlan evladi yok idi. (s. 255)

Baba ve Oğlu:

Hikâyede Hükümdar, aşk ateşine düşüp divane olan oğlunun derdine derman arar:

Sofu, beğin hastalığını babasına haber verdi. Babası hekim getirip derdine derman bulamadılar. (s. 255)

Aşk Hastalığı:

Hikâyede Kerem, Aslı’nın aşkıyla hastalanır, beti benzi ağarır. Hekimler derdine bir türlü çare bulamaz:

Kız, Kerem’e bir yağlık virdi. Oğlan sarâya geldi. Sofi gördükde beğin benzi ağarmıştır. “Beğim nice oldun?” didi. Kerem, Sofi’ye “Keyfim yok.” didi. Sofu, beğin hastalığını babasına haber verdi. Babası hekim getirip derdine derman bulamadılar. (s. 255)

Nişanlanma:

Hikâyede Kerem ile Aslı nişanlanır:

Beğ hemen Keşiş’i çağırıp oğlanı nişanladı. (s. 256)

Beşik Kertme:

Kerem ile Aslı, daha doğmadan, aileleri tarafından beşik kertmesi ilan edilirler:

“Beğim elmanın birisini de bana vir. Allahü Azümüş-şan Hazretleri bir kız verirse oğluna vireyim diyüp böyle ahd ü aman itdiler. (s. 255)

Elma Yiyerek Hamile Kalma:

Pirin verdiği elmayı yiyen Hükümdar ve Keşiş’in eşleri, bir süre sonra hamile kalırlar:

Gel sana bir elma vereyim gene ve hanımına git. (s. 255)

Dua:

Dua, inananların kendilerini yoktan var eden Allah’tan yardım dilemeleridir.

Kerem kendi aşkının bir kısmını Aslı’ya vermesi için Allah’a dua eder:

Kerem bir kere âh idüp derdini hulûs ile didi ki: “Allah Yarabbi! Şu bendeki aşkın nisfını bu kıza kerem eyle!” diyüp dua eyledi. Fi’hal kız Kerem’e âşik olup yanıp tutuşmaya başladı. (s. 282)

Hazret-i Hızır:

Hızır, ab-ı hayatı içip ölmezliğe ulaşan kişidir. Genelde insanlar zor durumda kaldığında onların yardımına yetişir ve onları buldukları zor durumdan kurtarır.

Hikâyede Kerem ile Sofu Erzurum’a giderken yolda şiddetli bir kışa maruz kalırlar ve Hazret-i Hızır’ın yardımıyla kardan kurtulup kısa sürede Erzurum’a ulaşırlar:

Erzurum’a bir buçuk saat kala şehre yetişemeyüp, kış duman kaplayup kendilerini şaşırıp bir kayaya arkalarını virüp feryad ve efgan itmeğe başladılar. (...)

Atlu, mağara kapusuna gelip “Ey âdemler, nedir sizin feryadınız?” sual itdükte Kerem didi ki: “Kışa tutulduk, bir mağaraya kapandık, halimiz gayet perişandır”. Atlu didi ki: “Kande dilerseniz götüreyim”. Kerem didi: “Biz iki kişiyüz”. “İkinizi dahi götüreyim” didi. Ol vakit Kerem didi: “Bu Hızır Aleyhi’s-selamdır belki”. (s.267)

Formilistik Sayı: 40

Kerem’in hak âşığı olup olmadığını anlamak için, onu bir imtihana tabi tutarlar. Karşısına Aslı’ya tıpa tıp benzeyen 40 tane kız çıkarırlar ve içlerinden hangisinin Aslı olduğunu sorarlar. Kerem, 40 kız arasından Aslı’yı tanır:

Hak âşığı olduğun cümle huzur-ı şeride isbat idüb, şimdi kız karındaşı bağçeye bir çadır kurub Aslı Han gibi kırk dane kızlar getirdiler.(s. 289)

SONUÇ

Çalışmamızda, Türk halk hikâyeleri arasında önemli bir yeri olan “Kerem ile Aslı” hikâyesindeki motifleri Stith Thompson’un *Motif Index*’ine göre inceledik. Yaptığımız tetkik neticesinde, “Kerem ile Aslı” hikâyesinde evrensel nitelikli birçok motif (sihirli elbise, olağanüstü elma, gurbete gidiş, aşk hastalığı, nişanlanma vd.) bulunduğunu, bunların metne derinlik/ çok boyutluluk kazandırdığını gördük.

KAYNAKÇA

- [1] Duymaz, Ali (2001), *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*,
- [2] Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.